

पत्री

साने गुरुजी

रिया पब्लिकेशन्स, कोल्हापूर

प्रमुख वितरक

B112

अजब डिस्ट्रिब्युटर्स

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,

शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.

ajabpublications@gmail.com

पत्री : साने गुरुजी

प्रकाशक

रिया पब्लिकेशन्स
६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.
riyapublications@gmail.com

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रिब्युटर्स
६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.
ajabpublications@gmail.com

अक्षरजुळणी

रावजी देसाई

मुखपृष्ठ

चित्रमित्र पब्लिसिटी, कोल्हापूर.

मुद्रक

जयंती प्रिंटरी

आवृत्ती

१५ ऑगस्ट, २०११

किंमत

रुपये ३२०/-

पत्री समर्पण

श्रीराम

अनंत आई झगडे मनात
उसंत ना संतत चालतात
किती निराशा किति थोर आशा
किती मनी चालतसे तमाशा ॥

कसे तुला दावु समस्त माते
अशक्य ते या दुबळ्या मुलाते
परी कळावी तुज मन्मनाची
स्थिती, अशी आस तुझ्या मुलाची ॥

म्हणून जो हा हृदयात सिंधु
उचंबळे, त्यातील एक बिंदु
समर्पितो ठेवुन नाम पत्री
तुझ्या महोदार पदी पवित्री ॥

पुणे, २८/२/२५

-पां.स साने

© सदर पुस्तकातील मजकुराचा हक्क मुक्त आहे; परंतु या पुस्तकातील मांडणी, मुखपृष्ठ किंवा एकंदरीत रचना यांची नक्कल करता येणार नाही, तसेच ट्रेसिंग किंवा निगेटिव्हच्या साहाय्याने छापताही येणार नाही. तसे आढळल्यास कायदेशीर कारवाई करण्यात येईल, याची नोंद घ्यावी.

कवीचे दोन शब्द ...

कृतज्ञता दाखविणे व आभार मानणे हेच मुख्यतः माझे काम आहे. परंतु त्याच्या आधी एक-दोन गोष्टी सांगावयाच्या आहेत. या काव्यसंग्रहात मी चाली दिल्या नाहीत. इतर भाषांमध्ये असा प्रघात नाही. संग्रहातील काही कवितांच्या चाली नवीन व संमिश्र असल्यामुळे त्यांना नावे मी देऊ शकत नव्हतो. नवीन नवीन जी अनेक नावे योजिली जात आहेत, त्यांच्याशी माझा परिचय नाही. शिवाय ज्या चाली देण्यात येतात, त्या तरी कितीकांस माहीत असतात? असा सर्व विचार करून चाली न देण्याचेच मी ठरविले, काही मित्रांना ही गोष्ट आवडली, काहींना आवडली नाही, काही वाचकांची गैरसोय होईल, परंतु त्याला इलाज नाही.

माझी कविता 'पत्री' रूपाने बाहेर पडत आहे. आणखी २५० पाने भरतील एवढी कविता शिल्लक आहे. परंतु हा भाग खपला तर दुसरा भाग पुढे मागे प्रसिद्ध होईल. आज हा पहिला भाग प्रसिद्ध होत आहे, याचे श्रेय अनेक मित्रांना आहे. एरंडोल येथील माझे थोर त्यागी सत्याग्रही मित्र श्री. शंकर भाऊ काबरे यांच्या मदतीचा प्रामुख्याने निर्देश करावयास हवा. अमळनेरच्या छात्रालयात सहा-सात वर्षांपूर्वी चिरंजीव विश्वनाथ पांडुरंग चिटणीस या नावाचा एक विद्यार्थी होता. त्याच्या वडिलांनी मदत दिली आहे. पुणे येथील मारवाडी विद्यार्थी भुवनातील विद्यार्थ्यांनी मदत केली आहे. चोपडे तालुक्यातील अडावद गावचे माझे तरुण मित्र श्री. मुरलीधर भाऊ काबरे यांनीही प्रेमाने साहाय्य केले आहे. परंतु झालेल्या एवढ्या अर्थसाहाय्याने भागत नव्हते. तरुण सेवक संघाने परत करण्याच्या अटीवर काही मदत मिळविली. यामुळे आज ही पत्री बाहेर येत आहे. या सर्व साहाय्याकांचे मी किती उपकार मानू?

माझ्या काव्यबाळाला मुद्रणाचे आंगडेटोपडे या सख्यांनी चढविले. परंतु या काव्यबाळाला थोरमोठ्यांच्या आशीर्वादाची जरूरी होती. या बाळाच्या आईची फारशी कोणाजवळ ओळख नाही, तरीही चार थोरांच्या घरी ती गेली व आशीर्वाद मागती झाली. त्यांनी या बाळाला आशीर्वाद दिले व दोन उपदेशाच्या व सावधगिरीच्या गोष्टीही सांगितल्या. प्रो. लागू व प्रो. पोतदार हे माझे गुरूच आहेत. ते माझे कौतुक करणारच, कारण त्यांनीच लावलेले व वाढवलेले हे रोपटे आहे. परंतु इतर थोरांनीही आशीर्वाद दिले, याबद्दल मी त्यांचा ऋणी आहे.

सर्वात थोर काम आचार्य भागवत यांनी केले आहे. आचार्य भागवत आजारी होते व अजूनही नीट बरे झाले नाहीत. परंतु ध्येयवादी, त्यागी व कर्तव्यपरायण त्यांचा स्वभाव! आजारातही प्रस्तावना लिहिण्याचे सांगताना मला संकोच वाटत होता. परंतु शेवटी त्यांच्यावर भार टाकलाच. भार टाकला एवढेच नव्हे तर त्यांना लवकर द्या असा तगादाही लावला. प्रस्तावनेतील निम्मा भाग एका दिवसातच त्यांनी लिहून काढला. त्यांच्या मनावर किती ताणपडला असेल, याची मला कल्पना आहे. त्यांची प्रस्तावना किती सुंदर व सोज्जळ आहे, हे वाचल्यावरच कळेल. अशी उद्बोधप्रत व स्फूर्तिप्रद प्रस्तावना त्यांनी लिहून दिली, त्याबद्दल मी सदैव कृतज्ञ राहीन.

पत्रीतील गुणबिंदूचा या सर्व थोरांनी सिंधू केला आहे व दोषसिंधूचा बिंदू मानला आहे. परंतु मी जपून वागेन. स्तुतीने हुरळून न जाता त्यांनी दाखविलेले दोष दूर करण्याचा प्रयत्न करीत राहीन.

पत्रीचे प्रकाशन तरुण सेवक संघ करीत आहे, तरुण सेवक संघातील बाळगोपाळ या माझ्या बाळाला खांद्यावर घेऊन सर्वत्र हिंडवणार आहेत. या बाळाला घरोघर पोचवून माझ्या इतर बाळांनाही मुद्रणाचा पोषाख चढवून ते सर्वत्र घेऊन जाणार आहेत. माझे हृदय भरून आले आहे. त्यांचे आभार मी मानू शकत नाही.

लोकसंग्रह छापखान्याचे चालक श्री.शंकरराव दाते यांचे मी मनापासून आभार मानतो. शक्य तितक्या लवकर व शक्य तितके चांगले छपाईचे काम त्यांनी करून दिले आहे. वेष्टनावरील चित्र चित्रशाळेतील श्री.दाणी यांनी करून दिले. श्री.दाणी यांची गाठ पुणे येथील ट्रेनिंग स्कूलमधील शिक्षक, शालापत्रकाचे काम पाहणारे श्री.सुभेदार यांनी घालून दिली. तसेच मुद्रिते तपासताना माझे विद्वान व रसिक मित्र श्री.पु.सा.दीक्षित, जे पूर्वी अमळनेरच्या इंग्रजी विद्यालयात शिक्षक होते व जे सध्या पुणे येथे शब्दकोशात काम करीत आहेत, त्यांनी अनेक फेरफार सुचविले. या सर्वांचे मी मनःपूर्वक आभार मानतो.

ही पत्री सर्वांना प्रिय वाटो व पत्रीतील विचारांप्रमाणे अल्पस्वल्प तरी आचार माझ्या हातून घडो, अशी प्रभुचरणी प्रार्थना करून मी निरोप घेतो.

चैत्र शुद्ध ११ । १८७५

सोमवार दि.१५ एप्रिल १९३५

—पांडुरंग सदाशिव साने

अनुक्रमणिका

○ हृदय मदीय तव सिंहासन होवो		१५
○ मजवर कृपा करावी		१५
○ एक किरण		१५
○ माझी बुडत आज होडी		१६
○ अति आनंद हृदयी भरला		१७
○ मम जीवन हरिमय होऊ दे !		१८
○ मजला तुझ्यावीण जगी नाही कोणी		१८
○ तव अल्प हातून होई न सेवा		१९
○ सदयहृदय तू प्रभू मम माता		२०
○ दिसतात सुखी तात ! सारेच लोक		२०
○ देवा ! धाव धाव धाव		२१
○ दुःख मला जे मला ठावे		२१
○ नयनी मुळी नीरच नाही		२२
○ वेल		२२
○ जीवनतरु		२४
○ मज माहेराला नेई		२५
○ येतो का तो दुरून		२६
○ पूजा मी करू रे कैशी?		२६
○ कर्ममय पूजा		२७
○ मजूर		२८
○ श्रमाची महती		२८

○ मन माझे सुंदर होवो	२९
○ मी केवळ मरूनी जावे	३०
○ असो तुला देवा ! माझा सदा नमस्कार	३०
○ प्रभो ! काय सांगू तुला मी वदोनी	३१
○ वेणु	३२
○ मनमोहना	३२
○ मनो-मंदिर-राम	३३
○ हृदयाकाशी मेघराशी	३४
○ देवा झुरतो तव हा दास	३५
○ प्रभु ! सतत मदंतर हासू दे	३५
○ जागृत हो माझ्या रामा	३६
○ हे नाथ ! येईन तव नित्य कामी	३६
○ हे तात ! दे हात करुणासमुद्रा	३७
○ तुजवीण आधार मज कोणि नाही	३८
○ काही कळेना, काही कळेना	३८
○ आईचा मार	३९
○ दिव्य आनंद	४०
○ कैसे लाविले मी दार	४१
○ हस रे माझ्या मुला !	४३
○ झुरतो मी रात्रंदिवस	४४
○ काय सांगू देवा, कोणा सांगू ?	४६
○ नमस्कार	४७
○ गाडी धीरे धीरे हाक	४७
○ आशानिराशा	४८
○ ये रे मला तार	५०
○ निराधार	५०

○ दाखव मज अपुले चरण	५१
○ येवो वसंतवारा	५२
○ माझे ध्येय	५५
○ तुझ्या हातातला	५६
○ रडण्याचे ध्येय	५६
○ द्विविध अनुभव	५७
○ हे सुंदरा अनंता !	५९
○ रडायचा लागलासे देवा एक छंद	६१
○ रामवेडा	६३
○ आई, दार उघड	६३
○ देवाजवळ	६४
○ जीवननाथ	६९
○ सुखामृताची मग नित्य धार	७०
○ तुला देतो मी जमिन ही लिहून	७०
○ आशा	७१
○ सोन्याचा दिवस	७१
○ प्रेम का करावे ?	७२
○ प्रार्थना	७६
○ प्रसन्नता	७६
○ प्रकाश केव्हा भवनी भरेल?	७७
○ हृदयाचे बोल	७८
○ जीवनार्पण	८२
○ जीवनात माझ्या सदा राम गुंफिन	८४
○ तुजसाठी जीव हा उरला	८४
○ करुणाष्टक	८६
○ जीवनबाग	८७

○ भाग्याचे अश्रू		८८
○ तळमळतो रे तुझा तान्हा		८८
○ निर्वाणीचे सांगणे		८९
○ कधी येशिल हृदयी रघुराया		९०
○ का मजला देता प्रेम		९०
○ अश्रू		९५
○ माझा देव		९७
○ प्रभू मम हृदयी आज येणार !		९८
○ फुलाची आत्मकथा		९९
○ मयसभा राहिली भरून		१०६
○ खरा धर्म		१०८
○ कशासाठी जगावे?		१०९
○ जीवनातील दिव्यता		११०
○ मित्रांसाठी प्रार्थना		११२
○ संत		११३
○ मेघासारखे जीवन		११४
○ वंदन		११६
○ मदीय त्या नमस्कृती		११७
○ नवीन संन्यास		११७
○ विपत्ती दे तीहि हवी विकासा		११९
○ दुःख आनंदरूप		१२०
○ प्रेमधर्म		१२१
○ परी बाळाला सकळ ती समान		१३१
○ ग्रंथमहिमा		१३२
○ गुढीपाडवा		१३४
○ नागपंचमी		१३५

○ दसरा		१३७
○ संक्रांत		१३७
○ लहान मित्राबद्दल		१३८
○ लहानपणाची आठवण		१३९
○ मृत्युमित्र		१४५
○ शांती कोण आणते?		१४६
○ गायीची करुण कहाणी		१४७
○ जीवनमित्रास !		१५०
○ कसे तरी मग जग दिसते?		१५४
○ प्रेमाचे गाणे		१५५
○ आत्मा ओत रे ओत		१५६
○ निरोप		१५७
○ भारतमाता		१५९
○ मनमोहन मूर्ति तुझी माते		१५९
○ माझी एकच इच्छा		१६०
○ प्रभु ! भारतिचे वैभव कोठे गेले?		१६३
○ स्वातंत्र्याचे आम्ही शिपाई		१६५
○ आमचे कार्य		१६६
○ देशभक्त किति ते मरती		१६७
○ भारतसेवा		१६९
○ जारे पुढे व्हा रे पुढे !		१७१
○ बलसागर भारत होवो !		१७४
○ हा देश वैभवी न्यावा !		१७५
○ भूषण जगताला !		१७६
○ भारतजननी सुखखनि साजो		१७६
○ हृदय जणू तुम्हां ते नसे !		१७७

○ माझा महाराष्ट्र भाग्ये सजो		१७७
○ भारतमाता माझी लावण्याची खाण !		१७८
○ मरणही ये तरी वरिण मोदे		१७९
○ दिव्य मी स्वर्ग निर्मीन !		१७९
○ देशासाठी मरू !		१८०
○ तेव्हा घडे उन्नती !		१८१
○ तुफान झालो !		१८२
○ प्रिय भारता सुंदरा !		१८४
○ दुबळी मम भारतमाता !		१८४
○ देशभक्ताची विनवणी !		१८४
○ मातृभूमी-गान		१८६
○ गाऊ मी कसले गाणे?		१८७
○ स्वातंत्र्य		१८९
○ स्वातंत्र्यदेवीचे शुभ आगमन		१९०
○ स्वातंत्र्यानंदाचे गाणे		१९१
○ भारतास !		१९४
○ भारता ऊठ !		१९६
○ वंदे मातरम् !		१९६
○ भारतजननी तव शरणम् !		१९८
○ सुसंस्कृत कोण?		१९९
○ खरा हुतात्मा !		२००
○ ऊठ, झुगारून देई बेडी		२०२
○ प्रभू प्रार्थना !		२०४
○ राष्ट्राचे उद्यान		२०६
○ राष्ट्रपताका		२०७
○ प्रतिज्ञा		२०९

○ झेंडागीत		२१०
○ नवयुवक		२१२
○ बाल-वृद्ध-संवाद		२१५
○ एकच वेड		२३२
○ स्वातंत्र्य दिव्यदर्शन !		२३४
○ भारतातील मुले		२४०
○ महाराष्ट्रास !		२४१
○ राणा प्रताप		२४२
○ महात्मजर्जिस		२४३
○ खरे सनातनी		२४५

खंडकाव्य

○ मातेचा शोक		२५२
○ पित्याची स्थिति		२५३
○ खिन्नता		२५६
○ रात्रीचे बाहेरचे स्वरूप		२५६
○ मृत पुत्राचे दर्शन		२५७
○ पिता		२६२
○ मातेचे बोल		२६३
○ बाळ समजावतो		२६४
○ मातेचे उद्गार		२६८
○ पिता-पुत्र संवाद		२६९
○ लोकांची मनोवृत्ती		२६९
○ मातेचे निवेदन		२७२
○ पुत्राचे गीत		२७३
○ मातेचे उत्तर		२७६
○ आईची समजूत		२७६